

น้ำศักดิ์สิทธิ์เมืองนครศรีธรรมราช

กับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ ๑๐

วันพระ สืบสกุลจินดา

๖๖ หล่งน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลือกทำเลในการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองมาแต่บรรพกาล เพราะนอกจากประโยชน์ใช้สอยที่มหาศาลทั้งการอุปโภคและบริโภคแล้ว ยังเป็นตัวแปรที่สื่อแสดงถึงความมั่งคั่งด้านทรัพยากรธรรมชาติของบ้านเมือง อาจกล่าวได้ว่า ถ้าน้ำดี บ้านเมืองก็จะดี ประชากรก็อยู่ดีมีสุข ดังจะเห็นได้จากพงศาวดารโยนก เมื่อพญาเม็งรายเชษฐาจารย์แห่งสุโขทัยกับพญาเจ้าเมืองแห่งพะเยามาช่วยหาที่ตั้งเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ ก็ได้อาศัยศุภนิมิตชัยมงคลประการที่ ๕ (จากทั้งหมด ๗ ประการ) มาเป็นข้อพิจารณาดังว่า “...อนึ่ง อยู่ที่นี่เห็นน้ำตกแต่เขาอุสุบรรพต คือ ดอยสุเทพไหลลงมาเป็นลำน้ำ...เป็นชัยมงคลประการที่ ๕...” ส่วนเมืองสุโขทัยของพญาร่วงเองก็สร้าง

โดยศุภนิมิตชัยมงคลเช่นเดียวกันนี้ เพราะมีเขาหลวงเป็นแหล่งต้นน้ำใกล้ตัวเมือง เพียงแต่ทำสรีดงคักันระหว่างชอกเขา ก็ทำให้น้ำกินน้ำใช้บริบูรณ์ตลอดปี ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างเมืองทางภาคเหนือ นั้นต้องอิงภูเขาเป็นภูมิศาสตร์สำคัญ ส่วนการสร้างเมืองในภาคกลางซึ่งเป็นที่ราบลุ่มห่างไกลจากภูเขานั้น ก็ต้องอิงแม่น้ำและลำคลองเป็นเครื่องประกันความอุดมสมบูรณ์

นครศรีธรรมราชไม่มีภูเขาชิดเมืองอย่างกรุงสุโขทัยหรือเชียงใหม่ ทั้งไม่มีแม่น้ำลำคลองมากมายอย่างกรุงศรีอยุธยา ทั้งภายในเขตเมืองนครศรีธรรมราช ช่วงต้นของสมัยอยุธยาตอนปลายเป็นอย่างน้อย คือ บริเวณที่ปัจจุบันถูกล้อมด้วยถนนศรีธรรมโศก ด้านทิศตะวันออก ถนนประตูลี้ได้และถนนชลวิถิ

ทางทิศใต้ ถนนศรีธรรมราชด้านทิศตะวันตก และ
แนวกำแพงเมืองซึ่งได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ทางด้าน
ทิศเหนือ มีข้อสังเกตบางประการที่น่าสนใจเกี่ยวกับ
เรื่องน้ำ อาทิ

๑. ไม่ปรากฏลำน้ำใหญ่ใกล้เขตเมืองและ
ไม่ปรากฏว่ามีคู คลอง หนอง บึง ภายในเขตกำแพง

๒. ด้านทิศตะวันออกเป็นป่าชายเลน เป็นพื้นที่
น้ำกร่อย ช้ำยังติดทะเล

๓. ด้านทิศตะวันตกเป็นที่ราบเชิงเขาถัดขึ้นไป
เป็นเทือกเขานครศรีธรรมราช

ข้อสังเกตประการสุดท้ายที่ว่าภายในเขตกำแพง
เมืองนี้ไม่มีคู คลอง หนอง บึง เป็นเหตุอันควรหา
คำตอบมากที่สุด ด้วยว่าการอุปโภคและบริโภค
ในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกชนชั้นนั้นจะขาดน้ำไป
เสียไม่ได้ ดังนั้นจึงพบว่าแทนที่ด้วยแหล่งน้ำดังกล่าว
เมืองนครศรีธรรมราชมีแหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งมีคุณลักษณะ
พิเศษอย่าง “น้ำซับ” จากตาน้ำและเป็นแหล่งน้ำใต้ดิน
ที่มีตลอดสันทรายนี้ คือตั้งแต่ตำบลการะเกด
อำเภอเชียรใหญ่ เรื่อยขึ้นไปทางทิศเหนือจนถึงอำเภอสิชล

ลักษณะของดินภายใต้ตัวเมืองเป็นดินปนทราย
อันเป็นอุปสรรคธรรมชาติในการกรองน้ำได้เป็นอย่างดี
ประกอบกับการมีเทือกเขาหลวงอยู่ทางทิศตะวันตก
และมีทะเลอยู่ทางทิศตะวันออก ทำให้น้ำจากที่สูง
ซึ่งมีปกติไหลลงสู่ทะเลนี้ ผ่านเข้ามากรองด้วยสันทราย
ดังกล่าวกลายเป็นแหล่งน้ำอันอุดมตลอดปี เมื่อพิจารณา
ตำแหน่งของบ่อน้ำที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันแล้ว
พบว่าอยู่ในแนวเดียวกันทั้งหมด ทั้งนี้เพราะหากขุด
นอกสันทรายลงไปด้านทิศตะวันออกแล้วจะได้น้ำกร่อย
ขื่อนี้เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จประพาสแหลมมลายู เมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๘
ได้พระราชทานพระราชหัตถเลขาถึงพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งดำรงพระอิสริยยศที่สมเด็จพระ
บรมโอรสาธิราชฯ ในที่ประชุมรักษาพระนคร ลงวันที่

๙ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๔ ความว่า
“...ที่ตำบลนี้ (ปากพนัง) ลำบากอยู่แต่ด้วยน้ำ ถ้าขุดบ่อ
ในที่ซึ่งเป็นดินเลนใกล้แม่น้ำๆ เปรี้ยวใช้ไม่ได้ ถ้าออกไป
ขุดริมชายทะเล ห่างทะเลขึ้นมาสัก ๓๐ เส้น กลับได้น้ำ
จืด...”

จึงสรุปเบื้องต้นได้ว่า เมืองนครศรีธรรมราช
เฉพาะในเขตกำแพงเมืองนี้ ใช้น้ำซับจากแหล่งน้ำใต้ดิน
เป็นแหล่งน้ำหลักในการอุปโภคและบริโภค

วิธีการรองรับน้ำไว้ใช้นานนั้น เท่าที่พบข้อมูล
ในขณะนี้ มี ๒ รูปแบบ อย่างแรกเป็นการใช้น้ำที่อยู่ใน
ระดับผิวดินคือเปิดหน้าดินลึกลงไปไม่ถึงเมตรก็จะพบน้ำ
ที่เหลือเชื่อมากกว่านั้นคือ มีผู้เล่าว่า แควใช้มือปาดผิวทราย
ก็เห็นน้ำซึมออกมาแล้ว จึงมักใช้ไม้ดักไว้โดยรอบเป็นแอ่ง
เพื่อกันปฏิกูลก่อนใช้น้ำ เป็นที่น่าเสียดายที่ปัจจุบันไม่พบ
การใช้น้ำในลักษณะนี้แล้ว ส่วนวิธีที่ ๒ เป็นการใช้ตาน้ำ
ใต้ดิน โดยขุดลงไปแล้วก่ออิฐทำบ่อถาวร วิธีนี้ยังคงพบเห็น
อยู่เรียงรายไปตามถนนราชดำเนิน เช่น

หน้าเมือง

๑. บ้านชะเอียนในเขตกองทัพอากาศที่ ๔
ค่ายวิชราวุธ

๒. วิทยาลัยเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม
นครศรีธรรมราช

๓. วัดบูรณาราม

๔. วัดประตูลาว (ร้าง)

ในเมือง

๑. วัดเสมาชัย (ร้าง)

๒. วัดเสมาเมือง

๓. ฐานพระสยาม

๔. แยกท่าชี

๕. วัดหน้าพระลาน

๖. วัดสระเรียง

๗. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

หลังเมือง

๑. วัดท้าวโคตร
๒. วัดสวนหลวง
๓. วัดพระเวียง (ร้าง)

เมื่อเป็นอย่างนั้น คำถามต่อมาคือ บ่อน้ำที่ขุดขึ้นเพื่อใช้อุปโภคบริโภคนี้ มีเพียงพอกับผู้คนในเมือง นครศรีธรรมราชหรือ ? ข้ายังต้องใช้เพื่อการเกษตร และเลี้ยงสัตว์ ขอนี้ก็ปรากฏว่ามีชื่อบ้านนามเมืองที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ท่า” อยู่ดาษดื่นเป็นคำตอบรองรับ เช่น ท่าชี ท่าม้า ท่าช้าง ท่าวัง และท่าโพธิ์ เป็นต้น ท่าเหล่านี้ทำหน้าที่รองจากบ่อ คือ บ่อเป็นของส่วนตัว ขุดขึ้นที่วัดใดบ้านใดก็ใช้กันเฉพาะเจ้าของ ส่วนท่าเป็นของสาธารณะมีสิทธิใช้สอยร่วมกัน โดยที่แต่ละท่าก็มีความเฉพาะของการใช้มาแต่โบราณตามชื่อที่ปรากฏ เช่น ท่าชีที่อยู่หลังฐานพระสยาม ใช้สำหรับสมณะพราหมณ์สี ท่าม้าก็เนื่องด้วยม้า ท่าช้างก็เนื่องด้วยช้าง จะมาแตกต่างกันท่าวังและท่าโพธิ์ที่ใช้ภูมิประเทศเป็นชื่อท่า เช่น ท่าที่อยู่บริเวณคูกน้ำซึ่งเรียกเฉพาะอย่างชาวนครศรีธรรมราชว่า “วัง” ก็เรียกท่าวัง และท่าที่มีต้นโพธิ์สำคัญก็เรียกท่าโพธิ์ ส่วนท่าชักนี้ ยังไม่มีข้อยุติในเรื่องที่มาว่ามาจาก “ชัก” ด้วยเหตุที่คลองดินเนินเมื่อถึงตรงนี้จึงต้องชักเรือออกปากน้ำแล้ว फैนมาเป็นชัก หรือมาจากการที่เส้นทางออกไปปากพญาทางคลองนี้นั้นเป็นคลองหวงห้าม ด้วยว่าครั้งสมัยกรุงธนบุรีนั้นต้องผ่านเขตวังหน้าอันมีเจ้าอุปราชพัต รักษาอยู่ ทั้งยังเป็นที่สำคัญสำหรับใช้สอยเป็นโรงเรือพระราชพิธีสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เมืองนครศรีธรรมราช และเรือซึ่งใช้ในการศึกสงคราม ดังนั้นผู้ที่สัญจรผ่านเข้าออกทางนี้จะต้องถูกกักที่ด่านเพื่อ “ชักใช้ไล่เลียง” และตรวจค้นเป็นการใหญ่จนขนานนามกันเป็นชื่อท่า อีกที่ชื่อว่า “ชัก” ตามที่อ้างอิงกันว่าพระเจ้าศรีธรรมไตรราชรับสั่งให้ชักผ้าพระบฏที่ท่านี้ หากจะให้กล่าวแย้งหรือแสดงความคิดเห็นก็คงมีคำถามกับเหตุผลในข้อหลังที่ว่า เหตุใดจึงทรงเจาะจงให้มาชักที่ตรงนี้ ทั้งที่

ห่างจากพระราชวังร่วมสิบกิโลเมตร ท้ายวังเองก็มีประตูลงสู่ท่าน้ำ และในวังก็มีบ่อน้ำใช้สอย ซึ่งหากยังไม่มีข้อมูลที่แย้งกับข้อแรกและข้อสองซึ่งดูเหมือนว่าจะพอไปด้วยกันได้ ในขั้นนี้จึงพอทำเนาเชื่อทั้งสองข้อนี้ร่วมกันได้ ไปพลางก่อน

การเลือกทำเลที่ตั้งเมืองทั้งที่จะต้องใช้เวลาสำหรับการเตรียมการหาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค แทนที่จะเลือกพื้นที่ที่บริบูรณ์พร้อมแล้วซึ่งจะได้ประหยัดเวลาในการสร้างบ้านแปงเมือง จึงอาจมีเหตุผลอื่นประกอบ เช่น การกำบังจากศัตรู ความสะดวกในการทำการค้า พื้นที่ทำการเกษตร การคมนาคม และบริบทอื่นๆ รวมความว่า การเลือกทำเลที่ตั้งเมืองนครศรีธรรมราชในตำแหน่งปัจจุบันนี้ เป็นเครื่องชี้ชวนปัญญาของบรรพชนในอดีตที่แม้จะไม่เห็นน้ำเป็นสายบนผิวดิน ก็สัมผัสรู้ถึงแหล่งน้ำใต้ดินได้อย่างอัศจรรย์ มาถึงตรงนี้ชวนให้นึกถึงเรื่องเล่าของพ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ ว่าในขณะที่กำลังควบคุมการตัดถนนข้ามเขาธงนั้น บังเกิดเหตุจำเริญให้ต้องใช้น้ำขึ้น พ่อท่านก็สั่งให้ลูกศิษย์ขุด ขุดลงไปก็พบตาน้ำจริงสนิทตามวาจาท่านว่า จึงนอกจากจะใช้ดื่มกินและอุปโภคแล้ว ปัจจุบันถือเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในลำดับต้นๆ ของเมืองนครศรีธรรมราช พาลให้คิดไปถึงขั้นว่า ศาสตร์แห่งการหยั่งรู้แหล่งน้ำใต้ดินนี้ อาจเป็นภูมิปัญญาแห่งบรรพชนที่สืบทอดกันมาแล้วแต่เก่ก่อนของเมืองนครศรีธรรมราชเราก็เป็นได้

ศักดิ์ (น.) แปลว่า อำนาจหรือความสามารถ
สิทธิ์ (น.) แปลว่า ความสำเร็จหรือการสมปรารถนา

หากแยกแล้วแปลกลับในลักษณะนี้จะได้ความว่า **ความสำเร็จที่มาจากความสามารถ** ส่วนถ้าแปลรวมเป็นคำเดียว **ศักดิ์สิทธิ์** จะเป็นคำวิเศษณ์ แปลว่า ที่เชื่อถือว่ามีความอำนาจบันดาลให้สำเร็จได้ดังประสงค์ ดังนั้นความศักดิ์สิทธิ์ของแหล่งน้ำเมืองนครศรีธรรมราชตามความรับรู้ของคนทั่วไปจึงมาจากการทำหน้าที่เป็นคำ

วิเศษณ์ของคำว่าศักดิ์สิทธิ์นี้ คือเชื่อว่าแหล่งน้ำแต่ละแห่งนั้น เมื่อดื่มกินหรือประพรมจะสามารถดลบันดาลให้สมตามความมุ่งมาดปรารถนาของตนได้ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งตามความเชื่อ ดังเช่นที่ผูกเป็นกลอนว่า

บ่อน้ำพระลาน
ดีด้านปราดเปรื่อง
บ่อเสมาเมือง
แก้เรื่องคุณไสย
บ่อสามนั้นอยู่
วัดเสมาชัย
ดื่มกินครั้งใด
มีชัยอำนาจ
บ่อประตูขาว
เจ้าไสยศาสตร์
ห้วยปากนาคราช
แคล้วคลาดคุ้มภัย
น้ำกลางคิริ
ราศีสดใส
ห้วยเขามหาชัย
เลิศวิไลยอดคิริ

กลอนบทนี้ประกอบกับความสำคัญของการใช้มาแต่โบราณ ทำให้แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๖ แหล่งคือ บ่อน้ำวัดหน้าพระลาน บ่อน้ำวัดเสมาเมือง บ่อน้ำวัดเสมาชัย บ่อน้ำวัดประตูขาว ห้วยเขามหาชัย และห้วยปากนาคราช เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

บ่อน้ำวัดหน้าพระลาน

(ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา)

วัดหน้าพระลาน ตั้งเมื่อพุทธศักราช ๑๘๐๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นวัดเดียวที่ตั้งอยู่เบื้องหัวนอน

บ่อน้ำวัดหน้าพระลาน

หรือทิศใต้ขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ติดปากประตูชัยสิทธิ์ เข้าใจว่าแต่โบราณนั้นปากประตูทางเข้า - ออกหลักของเมืองนครราชสีมา จะมีวัดที่มีแหล่งน้ำสำคัญไว้ทำน้ำพระพุทธรูปประพรม และดื่มกินสำหรับเหล่าท้าวทหาร โดยที่ประตูชัยศักดิ์ด้านทิศเหนือเป็นทางออกมีบ่อน้ำวัดเสมาชัย ดังที่ได้ยกบทกวีไว้ข้างต้นว่า “ดื่มกินครั้งใด มีชัยอำนาจ” ถือเป็นฤกษ์เป็นชัยและขวัญกำลังใจ ส่วนเมื่อกลับจากการศึกก็เข้าเมืองทางประตูชัยสิทธิ์แล้วต้องดื่มกินน้ำจากบ่อน้ำวัดหน้าพระลานเสียเพื่อแก้กฤตยาซึ่งถูกฝังเป็นอาถรรพ์กำกับไว้กับประตู ด้วยการ “กลบบัตร” ด้วยน้ำ จะเรียก “กลบบัตรรดน้ำ” เพื่อให้เข้ากันกับ “กลบบัตรสุ่มไฟ” ด้วยหรือไม่ว่าอย่างไรไม่ทราบ

แต่โบราณนั้นปรากฏว่ามี “พระราชพิธีนครทาน” ที่ว่าด้วยเมื่อพราหมณาจารย์ลงยันต์ถมเวทย์อาถรรพ์ แผ่นเงิน แผ่นทองแดง แผ่นศิลา ตึกตารูปราชสีห์ ช้าง และเต่า ตั้งศาลบูชาเทวดาตามลัทธิ เจริญพระเวทย์ครบพิธีฝ่ายพราหมณ์แล้ว ฝ่ายพุทธจะต้องเชิญเครื่องอาถรรพ์เหล่านี้เข้าสู่ปริมณฑลในโรงพิธี ให้สงฆ์ผู้ใหญ่นั่งปรก และเจริญพระพุทธรูปถึงสามวันสามคืน รุ่งขึ้นวันที่สี่ ซึ่งเป็นวันกำหนดฤกษ์จึงเชิญเครื่องอาถรรพ์ลงหลุม ตั้งเสาประตู พราหมณ์ร้ายเวทย์ สงฆ์สวดมหาชัยปริตร ประโคมปีพาทย์ ร้องชัย แตรสังข์ โห่ร้องยิงปืนเป็นฤกษ์ พร้อมกันนั้นพระสงฆ์จะเขี่ยน้ำพระพุทธรูป และทราย

ซึ่งนำเข้าปริมณฑลเจริญพระเวทย์และสวดพระปริตร พร้อมกับแผ่นอาถรรพ์และตุ๊กตาโปรยปรายไปตามแนวที่จะสร้างกำแพงเมืองโดยรอบทั้งสี่ทิศแล้วขุดวางรากสร้างกำแพงเมืองแล้ววางเสาประตู ข้างฝ่ายเมืองนครศรีธรรมราชก็มีพิธีที่เนื่องด้วยการโปรย “เงินเล็กปิดตรานะโม” และพรมน้ำพระพุทธมนต์รอบขอบเขตพระนคร ในสมัยพระเจ้าศรีธรรมโคกราชซึ่งน่าจะเข้าเค้า

ประตูชัยเมืองนครศรีธรรมราช มีมุขปาละว่า อาถรรพ์ประตูเมืองนครศรีธรรมราชนั้น นอกจากฝังอยู่ตรงเสาสองข้างและใต้ธรณีประตูเป็นแนวยาวแล้วยังฝังไว้เหนือประตูด้วย คนเฒ่าคนแก่ยืนยันว่าอาถรรพ์ประตูชัยเมืองนครศรีธรรมราชนั้น แม้ใครจะเรืองฤทธิ์มั่งเวทย์อยู่ยงคงกระพันอย่างไร ถ้าลอดผ่านประตูนี้แล้ว ก็เป็นอันสิ้นเวทย์เสื่อมฤทธิ์ทันที ไม่เว้นแม้แต่คนเมืองนครศรีธรรมราชเอง แต่ก็มีของแก้ นั่นคือน้ำบ่อวัดหน้าพระลานนี้ คนเมืองนครศรีธรรมราชสมัยโบราณจะมน้ำจากบ่อวัดหน้าพระลานติดตัวสำหรับล้างหน้าสระเกล้าแก้อาถรรพ์ติดตัวอยู่เสมอ

ความศักดิ์สิทธิ์ของบ่อน้ำวัดหน้าพระลานหาได้รู้จักกันแต่ในหมู่ชาวบ้านเมืองนครศรีธรรมราชแห่งเดียวไม่ ยังถูกเล่าเป็นที่เชื่อถือของชาวต่างบ้านต่างเมืองด้วย ปรากฏว่าเมื่อมาเยือนเมืองนครศรีธรรมราชก็ต้องเอน้ำบ่อวัดหน้าพระลานติดตัวกลับเสมอ ผู้ที่ไม่มีโอกาสมาก็ให้วานให้ไปเป็นของฝาก เพราะนอกจากเรื่องการแก้อาถรรพ์แล้ว บ่อน้ำวัดหน้าพระลานนี้เชื่อสืบกันมาว่าหากใครได้ดื่มกินจะมีปัญญาเฉียบแหลม มีบุญวาสนาสสูง และมีโอกาสได้เป็นขุนน้ำขุนนาง แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อครั้งเสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อวันอังคาร เดือน ๑๐ ขึ้น ๖ ค่ำ รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๗ (๑๑ กันยายน ๒๔๓๑) ในสมัยเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีศรีธรรมราช (หนูพร้อม) เป็นเจ้าเมือง พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดหน้าพระลาน ทรงใช้หมาจาก

เป็นภาชนะสำหรับตักน้ำมาเสวยด้วยพระองค์เอง แล้วทรงรับสั่งถามสมภารศรีจันทร์ เจ้าอาวาสวัดหน้าพระลาน ขณะนั้นว่า คิษย์วัดหน้าพระลานเมื่อได้ดื่มกินน้ำในบ่อนี้แล้วจะได้เป็นใหญ่เป็นโตจริงหรือ สมภารฯ ได้ถวายพระพรตอบว่า คิษย์วัดหน้าพระลาน ถ้าได้ดื่มกินน้ำในบ่อนี้แล้ว อย่างเลวก็สามารถที่จะ**คาดว้าวขึ้น**

คำเปรียบเปรยเพื่อให้เห็นภาพที่ว่า แม้เด็กวัดอย่างเลวก็ “คาดว้าวขึ้น” นี้ การคาดว้าวคือการผูกสายซุงที่ถักว้าว ซึ่งต้องใช้ความชำนาญส่วนบุคคล จัดว่าเป็นทักษะเฉพาะด้านที่ต้องผ่านการฝึกฝน ในที่นี้เด็กวัดอย่างเลว หมายถึงเด็กวัดทั่วไปที่ไม่สันทัดในเรื่องนี้ เมื่อได้กินน้ำในบ่อนี้แล้วก็สามารถที่จะทำได้ ทั้งนี้ก็มีข้อปฏิบัติเป็นเคล็ดคือต้องตักทางทิศอีสานของบ่อ จึงจะถือว่าดีและได้ผล

มีเรื่องเล่ากันมาว่า ครั้งหนึ่ง เจ้าพระยาสุธรรมมนตรีศรีธรรมราช (หนูพร้อม) เคยสั่งให้ถมบ่อแล้วสร้างหอไตรทับไว้ เพราะเห็นว่าชาวบ้านไปอาบ - กินน้ำบ่อนี้กันมาก เกรงว่าจะมีผู้มีปัญญามิบุญวาสนาขึ้นจนเป็นภัยต่อการปกครอง เรื่องนี้ **ขุนอาเทศคดี** (กลอน มัลลิกะมาส) ได้กล่าวถึงในบทความเรื่อง “**น้ำศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช**” ในหนังสือจุฬานนครศรีธรรมราช ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๔ ว่า “...เมื่อประมาณ ๕๐ กว่าปีมานี้ ข้าพเจ้าได้ไปดูหอไตรที่วัดหน้าพระลาน เห็นหอไตรที่ว่ำนันมีอยู่จริง อยู่ทางทิศอีสานของวัด แต่ชำรุดทรุดโทรมด้วยความเก่าแก่คร่ำคร่า คงมีแต่ฐานกับเสาอิฐปูนหักๆ ส่วนเรื่องเล่าที่เล่าสืบกันไม่ปรากฏว่ามีใครเชื่อถือเป็นจริงเป็นจังนัก เพราะยังมีชาวบ้านชาวต่างเมืองไปอาบกินดูบ่อดูหน้าประพรมศีระด้วยความนิยมนับถือกันอยู่ ครั้นเมื่อประมาณ ๓๐ ปีมานี้ พระครูการาม (ดี สุวณฺโณ) เจ้าอาวาส ได้ขุดรื้อฐานหอไตร ถามถึงการถมบ่อ ท่านบอกว่าท่านก็ได้ขุดค้นหาซากบ่อน้ำเพื่อพิสูจน์ความจริงกัน แต่ก็ไม่พบร่องรอยเลย ท่านเข้าใจว่าเป็นเรื่องใส่ร้ายป้ายสีทับถมกันมากกว่า และ

บัดนี้ ท่านได้ก่อปากบ่อให้สูงขึ้น ทำกำแพงล้อม ถมพื้น
คอนกรีตข้างๆ บ่อ บำรุงรักษาทำความสะอาดอย่างดีแล้ว
บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์นี้อยู่ทางทิศตะวันออกพระอุโบสถ...”

ที่เล่าลือกันไปนี้ มีข้อปลีกย่อยที่หนักเข้าถึงขั้น
อ้างว่าเป็นพระประสงค์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราช
านุภาพที่รับสั่งให้ถมก็มี อย่างที่ชาวนครศรีธรรมราช
บางจำพวกพยายามทำหน้าที่เป็นศาลเตี้ย โยนความ
และตั้งแง่เป็นเรื่องขุบขิบไปรไปประกอบรูปการณ
ของบ้านเมืองจนคล้ายกับว่าเป็นเรื่องจริงใส่ความ
ผู้มีอำนาจเพื่อแสดงความชอบธรรมบางประการของตน
ในฐานะผู้เป็นเจ้าของพื้นที่อยู่เมืองๆ

น้ำบ่อน้ำพระลานนี้ ตรี อมาตยกุล ได้พรรณนา
ไว้ในบทความ “นครศรีธรรมราช” จากหนังสือรวม
เรื่องเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ (ดิม
(แยม ณ นคร) ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ ว่า “...เป็นบ่อ
ที่ขุดมาช้านานแล้ว น้ำในบ่อนั้นใสสะอาด รับประทานดี
มีรสจืดสนิท ชาวนครศรีธรรมราชพากันมาดักไป
รับประทานกันเสมอ...” ซึ่งในปัจจุบันก็ยังเป็นเช่นนั้น
หากแต่ลดวิถีของการบริโภคน้ำบ่อลงไปตามยุค
ส่วนการอุปโภคก็ด้วยเหตุเดียวคือเพื่อความเป็นสิริมงคล
แก่อารมณ์คุณไสยและเสริมปัญญาบารมี

มากไปกว่านั้นทั้งหมด บ่อนี้เป็นบ่อเดียว
ในทุกแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏประวัติว่า พระมหากษัตริย์
เสด็จพระราชดำเนินมาเพื่อพิสูจน์ความศักดิ์สิทธิ์
ด้วยพระองค์เอง จึงควรค่าแก่การจารึกไว้เป็นอนุสรณ์
เป็นที่ยิ่ง

บ่อน้ำวัดเสมาเมือง

(วัดเสมาเมือง ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช)

วัดเสมาเมือง ตั้งเมื่อ พุทธศักราช ๑๓๑๘
ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙

บ่อน้ำวัดเสมาเมือง

เป็นวัดเก่าแก่ที่ปรากฏในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช
ว่าพระเจ้าศรีธรรมโศกราชทรงรับสั่ง “...ให้ขุดพูนถนนแล้ว
แต่งวัดเสมาเมือง...” ทั้งยังพบหลักฐานทางโบราณคดี
สำคัญ คือศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ กล่าวถึงพระเจ้าจันทรภาณุ
และมีเรื่องราวเล่าขานว่าเป็นที่พำนักของหลวงพ่อดาว
เมื่อครั้งบรรพชาเป็นสามเณร ในปีพุทธศักราช ๒๑๔๔
ขณะที่พระครูกาเดิมเป็นเจ้าอาวาส

บ่อน้ำวัดเสมาเมือง เป็นบ่อรูปทรงสี่เหลี่ยม
จัตุรัส อยู่ทางทิศเหนือของศาลาการเปรียญ ในปลายปี
พ.ศ. ๒๕๔๔ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ได้พัฒนา
ภูมิทัศน์ของบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ในเขตพื้นที่ซึ่งมีอยู่ ๔ บ่อ
ตามโครงการฟื้นฟูอดีตสู่ความยิ่งใหญ่ของเมือง
นครศรีธรรมราช โดยได้สร้างหลังคาทรงปั้นหยาแปลง
มุงกระเบื้องดินเผาครอบไว้ น้ำบ่อนี้เชื่อว่ามีคุณ
ด้านการแก้คุณไสยทั่วไปไม่เจาะจงเหมือนอย่างบ่อน้ำ
วัดหน้าพระลาน

บ่อน้ำวัดเสมาชัย

(โรงเรียนเทศบาลวัดเสมาเมือง ถนนราชดำเนิน
ตำบลในเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช)

วัดเสมาชัย อยู่ติดกับวัดเสมาเมืองทางทิศเหนือ
เป็นหนึ่งในสี่วัดสำคัญของเมืองนครศรีธรรมราช คือ
วัดเสมาเงิน วัดเสมาทอง วัดเสมาเมือง และวัดเสมาชัย
ปัจจุบันเป็นวัดร้างที่ถูกใช้ประโยชน์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๙

บ่อน้ำวัดเสมาชัย

จากการขยายพื้นที่ของโรงเรียนเทศบาลวัดเสมาเมือง ทำให้เหลือเพียงแค่พื้นที่โบสถ์เดิมซึ่งถูกปรับเป็นศาลาโถงคอนกรีต รายรอบด้วยใบเสมาหินชนวนขนาดใหญ่ ประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงพ่อเสมาชัย เจ้าแม่อ่างทอง ส่วนบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้นอยู่ห่างออกมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกับถนนราชดำเนิน

บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์วัดเสมาชัย แต่เดิมก่ออิฐเป็นรูปสี่เหลี่ยม ต้นโพธิ์ใหญ่ข้างบ่อซ่อนไขจนผนังบ่อทรุดลง เทศบาลนครนครศรีธรรมราชได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ตามโครงการที่กล่าวแล้ว โดยการปรับสภาพเป็นบ่อกลม สร้างศาลาไม้หลังคากระเบื้องดินเผาครอบบ่อไว้ เทพื้นคอนกรีตรอบบ่อ กั้นรั้ว แล้วประกอบพิธีสมโภชเมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๔๕

ชัย (น.) แปลว่า การชนะ, ความชนะ

ไชย (ว.) แปลว่า ดีกว่า, เจริญกว่า

ดังนั้น หากให้ตรงตามคุณลักษณะความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำในบ่อนี้ จึงควรเป็นเสมาชัยมากกว่าเสมาไชย ด้วยเหตุที่คำว่า “เสมา” แท้จริงคือเครื่องหมายบอกเขตโบสถ์ ในที่นี้อาจอนุโลมให้จำกัดความไว้แค่ “เครื่องหมายบอกเขต” แห่ง “ความชนะ” ดังนั้นจึงมีมุขปาฐะเล่าสืบเนื่องต่อกันว่า ก่อนออกสงครามทางประจัญต์ศักดิ์ซึ่งอยู่ถัดออกไปอีกไม่กี่สิบเมตรจากบ่อทางด้านทิศเหนือ จะต้องดื่มกินหรือประพรมน้ำในบ่อนี้เพื่อความสวัสดิมงคลทุกคราวไป

บ่อน้ำวัดประตูลาว

(โรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช “ณ นคร อุทิศ” ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช)

วัดประตูลาว สร้างมาตั้งแต่ครั้งใดไม่ปรากฏ มีหลักฐานในจดหมายเหตุระยะทางเสด็จพระราชดำเนินเสียบมณฑลปักษ์ใต้ของลัทธิ ตั้งแต่วันที่ ๔ มิถุนายน ถึงวันที่ ๕ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ ในฉบับที่ ๘ ที่กล่าวถึงการเสด็จประพาสเมืองนครศรีธรรมราชของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่ง เฉพาะที่เกี่ยวกับวัดประตูลาวว่า “...วันเสาร์ที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ เวลาบ่ายเกือบ ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องสนามเสือป่า ผู้บังคับกองพันพิเศษ กรมมณฑลนครศรีธรรมราช เสด็จจากค่ายหลวง ทรงเยี่ยมเยียนกองเสือป่ากรมมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งมาชุมนุมในการรับเสด็จ ตั้งที่พักอยู่ในวัดประตูลาว ใกล้เขตค่ายหลวงด้านเหนือ ที่พักเป็นโรงไม้มุงจาก ยกแคร่ขึ้นสองข้าง เป็นที่อยู่หลับนอน มีทางเดินกลาง มีที่พักเช่นนี้เหมือนกันทั้ง ๔ กองร้อย... ทรงพระดำเนินทอดพระเนตรที่พักทั่วกันทั้ง ๔ กองร้อยแล้วประทับที่ลานแห่งหนึ่ง ...กองเสือป่ามาประชุมพร้อมแล้วไปตั้งแถวตามลำดับกองร้อย คอยส่งเสด็จ...”

น่าเสียดายที่ไม่มีข้อมูลเพิ่มเติมว่าร่วมกับพื้นที่ใช้สอยของกองเสือป่านี้ มีศาสนสถานใดอยู่บ้าง ซึ่งอาจชวนให้คิดว่าวัดประตูลาวอาจจะเหลือเพียงแค่ชื่อและพื้นที่แล้ว ในสมัยนั้นก็เป็นได้ จึงมีบริเวณเพียงพอสำหรับกองเสือป่าถึง ๔ กองร้อย (๑ กองร้อย มี ๑๗๖ นาย ๔ กองร้อย จึงมีกำลังพล ๗๐๔ นายโดยประมาณ) ปลุกโรงที่พักและใช้ชุมนุม

บ่อน้ำวัดประตูลาวนี้ เมื่อแรกรุ่งเรืองนั้น เล่าสืบกันมาว่าเจ้าอาวาสเป็นพระสงฆ์ที่มีความชำนาญในอาคมไสยเวทย์ น้ำบ่อนี้จึงถูกใช้เนื่องในพิธีกรรมทั้งพุทธคุณและไสยคุณอยู่เสมอ บ้างก็พลีไปใช้เป็นน้ำพระพุทธมนต์ บ้างก็ใช้ทั้งบ่ออย่างพิธีอาบน้ำแสงจันทร์ เป็นต้น

บ่อน้ำวัดประตูลาว

ครั้งเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ พลเอกเจ้าพระยา
บดินทร์เดชาโนชิต (แย้ม ณ นคร) ได้บริจาคเงินสมทบ
กับงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ ในการก่อสร้าง
อาคารอนุบาลหลังแรก ด้วยเจตจำนงที่จะอุทิศส่วนกุศล
แด่ท่านกลาง ณ นคร ผู้เป็นอา ภายหลังจากการก่อสร้าง
แล้วเสร็จ ทางกรมได้ตั้งชื่อว่า โรงเรียนอนุบาล
นครศรีธรรมราช ณ นคร อุทิศ เพื่อเป็นอนุสรณ์
แด่ท่านเจ้าคุณแย้ม ทั้งนี้ ในการก่อสร้างดังกล่าวปรากฏ
ว่าได้ถมบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เสีย ต่อมาเมื่อมีผู้เรียกร้อง
เนื่องจากบ่อนี้เพิ่งถูกใช้ทำน้ำอภิเษก ในพระราชพิธี
บรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล
อดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) เมื่อต้นปีเดียวกัน
กับที่ถมไป โรงเรียนจึงตัดสินใจขุดบ่อขึ้นใหม่บริเวณมุม
ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของโรงเรียนฝั่งถนนราชดำเนิน

ห้วยเขมมาหัช

(หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช)

เขมมาหัช ประกอบด้วยภูเขาสองห่อม
ห่อมใหญ่ทอดยาวไปทางทิศเหนือ เรียกว่า “เขมมาหัช”
ซึ่งเขานี้ ก่อนจะได้ชื่อว่า “มหาหัช” ชาวบ้านเรียกว่า
“เขาหนอกวัว” เนื่องจากดูจากระยะไกลคล้ายหนอกวัว
ห่อมถัดไปเป็นห่อมเล็กทอดยาวไปทางทิศใต้ มีตำนาน
กล่าวถึงกองโจรสลัดชาวบุกเข้ามาในพื้นที่เที่ยวดักจับเปิด

และไก่อ การดักจับนี้ ชาวนครศรีธรรมราชเรียกว่า
“หลัก” จึงพลอยให้เรียกภูเขาห่อมนี้ว่า “เขาหลักไก่อ”
ไปด้วย

เมื่อประมาณ ๓๐๐ - ๔๐๐ ปีมาแล้ว พื้นที่ราบ
ระหว่างช่องเขาของเขาลหลักไก่อกับเขาหนอกวัว เป็นทะเล
สาบย่อมๆ มีชื่อเรียกกันอยู่จนปัจจุบันว่า “อู่ตะเภา”
มีลำบางแยกเข้าไปหาทะเลสาบอู่ตะเภาจากคลองท่าจั่ว
ปัจจุบันยังเป็นที่ลุ่มกว้างเต็มไปด้วยทรายละเอียด
และเปลือกหอยทะเลบางชนิด ถึงฤดูน้ำยังขังเงืงให้เห็น
เป็นบึงกว้าง และเคยมีผู้พบซากเรือกับโซ่สมอเรือ
ในบริเวณดังกล่าว

ห้วยเขมมาหัช

ดิเรก พรตตะเสน กล่าวไว้ใน “แต่มาตุภูมิ”
ในสารานุกรมศรีธรรมราช ฉบับเดือนมกราคม พุทธศักราช
๒๕๑๔ ว่า สมัยโจรสลัดชวา มาตั้งกองจับสัตว์น้ำ
อยู่ในอ่าวหน้าเมืองนครศรีธรรมราช แล้วรุกขึ้นบกแย่งชิง
เอาไข่มุกไข่มุกไข่มุกของชาวเมืองไปยอมเหยื่อมอวน
เมื่อเป็นเช่นนั้น ชาวบ้านจึงระดมกำลังกันออกตีได้
ทัพโจรสลัดไม่ช้านานการรบในภูมิประเทศเช่นนี้จึงเสียที
ล้มตายเป็นจำนวนมากแล้วล่าถอยไปในที่สุด จนต้องออก
อุบายทำที่มีราชสาส์นไปถึงพญาจันทราณ ผู้เป็นกษัตริย์
เมืองนครศรีธรรมราช ว่ากษัตริย์ชาวสงขลาเข้ามา
ถวายเป็นบาทบริจาริกาขอเป็นไมตรีต่อกัน ให้กษัตริย์
เมืองนคร แต่งขบวนเรือพอเป็นเกียรติยศล่องไปรับธิดา
กษัตริย์ชวา ซึ่งรอที่เรือใหญ่ในอ่าวหน้าเมืองนคร

พญาจันทร์ภาณุหลงอุบายจึงถูกจับแล้วบังคับให้ส่งไข่เปิด เป็นส่วยอยู่ถึง ๑๐ ปี ภายหลัง “พังพการ” พระราชบุตร บุญธรรมของพญาจันทร์ภาณุเติบโตใหญ่มีกำลังฝีมือขึ้น จึงแข็งข้อไม่ยอมส่งส่วยดังกล่าว ท้าวพาจึงยกพลเข้ามา ข่มขู่ คราวนี้ผิดคาดคือแม้ชาวจะเชี่ยวชาญทางการรบ ในทางน้ำแต่ด้วยความสามารถแห่งขุนพลเมือง นครศรีธรรมราช ทำให้ต้องล่าถอย แทนที่จะคืนสู่ ภูมิลำเนาแห่งตน กลับถูกบีบร่นขึ้นไปตามแนวเขา หน่อแก้ว ก่อนจะถูกปิดล้อมเสียทีในที่สุด จึงเป็นที่มา แห่งชื่อว่า “มหาชัย” จนถึงปัจจุบัน

เขามหาชัยมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ใสและไหล ตลอดทั้งปีเป็นเครื่องชี้ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า นอกจากนี้จะมีสมุนไพรซึ่งเป็นสรรพยาตามตำรับโบราณ หลายชนิด เช่น จี๋ดำ เตยแดง เข็มดอกดำ มังเรดอกขาว ว่าต่างๆ อาทิ ว่านงูเห่า นิลภูษี มหาสดัม ฯลฯ แล้ว ยังมีน้ำศักดิ์สิทธิ์จากธรรมชาติย่อยมาจากหินเรียกกันว่า “มุตผา” ซึ่งเชื่อกันว่า ใครได้ดื่มกินจะทำให้อายุยืน มีพลังกำลังแข็งแรง

“มุตผา” หากจะแปลความตามพญานะก็จะได้ว่า “ปัสสาวะแห่งหิน” ซึ่งแท้จริงคือน้ำที่เดือดจากหินออกมาเป็นฟอง มีเรื่องเล่าว่า แต่ก่อนมีฝูงแร้งนับพันอาศัย อยู่บนเขามหาชัย บ่อยครั้งที่มันจะจิกตีกันเพื่อแย่งชิง ความเป็นใหญ่ในฝูง ต่างฝ่ายต่างบาดเจ็บจนหลุดหล่น แข็งขาหัก ปีกพิการ สลบล้มตกลงเกลื่อนกลาด แต่ไม่เคยมีตัวใดล้มตายแต่อย่างใด ความ “อมตะ” ข้อนี้นี้ ว่ากันมาก็ด้วยอำนาจของ “มุตผา” ที่พวกมันใช้ดื่มกิน

มุตผายังปรากฏมีในปัจจุบันหรือไม่ ยังไม่มีการสำรวจ แต่เชื่อกันว่าห้วยเขามหาชัย คือรางวัลรับ ความศักดิ์สิทธิ์แห่งมุตผานั้นไว้ แม้จะเจือจางลงด้วย ตาน้ำซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของห้วยคือก็ตาม แต่นัยยะ แห่งการเป็นแหล่งน้ำจากเขาอันมีนามว่า “มหาชัย” นี้ เป็นมงคลนามอย่างประจักษ์แจ้งโดยไม่ต้องสำรวจ

ห้วยปากนาคราช

(หมู่ที่ ๔ ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช)

ห้วยปากนาคราช เป็นลำห้วยขนาดเล็กลักษณะ คดเคี้ยวคล้ายตัวพญานาค มีแอ่งเล็กๆ ที่เกิดจากสายน้ำ ลำธารหลายสายไหลมารวมกัน ประหนึ่งเหล่านาคราช พากันมาพ่นน้ำรักษาไว้ที่อย่างศักดิ์สิทธิ์ ขุนอาเทศคติบันทึก ความทรงจำไว้ว่า เจ้าพระยานนครศรีธรรมราช จัดคนเฝ้า ดูแลห้ามมิให้ผู้ใดตัดต้นไม้หวงห้ามซึ่งขึ้นอยู่บริเวณห้วย ได้แก่ ต้นแรด ๑ หมู่ ไม้ไผ่โปง ๑ กอ และ หวายลำเล็ก ๑ กอ ซึ่งไม้หวงห้ามเหล่านี้ ถูกใช้ ในการบรรจุน้ำหลังพิธีกรรม ไม้ไผ่โปงใช้ทำกระบอกล่อน้ำ ไบเร็ดทำจุดปิด และห้วยใช้ผูกทำ “หยุ” หิ้วหรือแขวน

น้ำจากแหล่งห้วยปากนาคราช เป็นแหล่งเดียว ที่พบข้อมูลรูปแบบการเขียนน้ำเป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวคือ ขุนอาเทศคติ (ที่อ้างแล้วในย่อหน้าก่อน) ได้บันทึกเอาไว้ว่า “...การเขียนน้ำห้วยปากนาคราชมาสู่ จังหวัดนั้น จำได้ว่าทางการได้ให้ราชบุรุษไปพิธีกรรมนำ มา โดยทางเรือ (จากคลองท่าดีขึ้นที่ท่าน้ำคลองท่าชี) เมื่อ เรือมาถึงแล้วได้มีการจัดกระบวนไปต้อนรับ คือมีคน ถือหาวานำหน้า ๑ คู่ ถือดาบหอกทวนอย่างละ ๑ คู่ มีคนถือสัปทนแดงกันอัญเชิญไปสู่พิธีมณฑล...ในขณะเดิน กระบวนแห่ไปนั้น ใครจะกีดขวางหน้าหรือตัดกระบวน มิได้...” จากความทรงจำเมื่อครั้งมีพระราชพิธีบรม ราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ ในขณะที่ขุนอาเทศคติ (พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๕๒๗) เกษียณอายุราชการจากตำแหน่งแพ่งอัยการชั้น ๖ แล้ว และเพิ่งลาออกจากการเป็นเทศมนตรีเทศบาลเมือง นครศรีธรรมราช ในวัย ๖๒ ปี เหตุที่จำได้แหล่งเดียวนี้อาจเป็นเพราะว่าผ่านหน้าบ้านของท่านซึ่งอยู่ละแวก เดียวกันกับที่บันทึกว่าทางราชการจัดกระบวนไปต้อนรับ อย่างไรก็ดีนี่ถือเป็นหลักฐานสำคัญร่วมสมัย ซึ่งยอมรับ

ห้วยปากนาคราช

โดยคุณณิได้ว่า น้ำจากแหล่งอื่นก็มีรูปแบบกระบวนแห่ ไปยังมณฑลพิธีในลักษณะเดียวกัน ดังจะได้กล่าวต่อไป

น้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๖ แหล่งที่ได้ ยกขึ้นมานี้ ด้วยเหตุที่ทุกแหล่งเคยใช้ทำน้ำพระพุทธมนต์ ประกอบพระราชพิธี เช่น น้ำอภิเษก น้ำพิพัฒน์สัตยา และน้ำทรงสิ่งอันเป็นที่เคารพศรัทธาของบ้านเมือง มาแต่โบราณ เช่นในคราวงานพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และ พระราชพิธีเฉลิม พระมณเฑียร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) เมื่อ พุทธศักราช ๒๔๙๓ นั้น นายแมน อรจันทร์ ผู้ว่าราชการ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ให้ราชบุรุษไปพลีกรรมตักน้ำ จากแหล่งน้ำทั้ง ๖ นี้เพื่อประกอบพิธีทำน้ำอภิเษก ณ พระวิหารหลวง

พิธีทำน้ำอภิเษกดังกล่าว ใช้พระวิหารหลวง วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร เป็นสถานที่สำหรับ ประกอบพิธี ภายในตั้งโต๊ะหมู่ เครื่องสักการบูชา หน้าพระศรีศากยมุนีศรีธรรมราช ทิศเหนือตั้งเตียงสำหรับ พระสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์ ๓๐ รูป ทิศตะวันออก ตั้งเตียงพระสวดภาณวาร มีกระโຈมเทียนชัยตั้งอยู่ ข้างหน้าเตียง ส่วนทางทิศใต้ จัดอาสนะสำหรับพระนั่งปรก ถัดไปนั้นตั้งโต๊ะ แก้วสำหรับผู้ว่าราชการและกรรมการ นั่งฟังพระเจริญพระพุทธมนต์

ในครั้งนั้น มีพระรัตนธัษณีย์ (แบน คณฐภาโรณ) เมื่อยังเป็นที่พระศรีธรรมประสาธน์ เจ้าคณะ

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประธานสงฆ์ ได้เริ่มพิธี ทำน้ำอภิเษกเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ เวลา ๑๖.๐๐ น. ข้าหลวงประจำจังหวัดไปยังพิธีมณฑล จดรูป เทียน เครื่องนมัสการ สมาทานศีล แล้วพระสงฆ์ ประกาศเทวดา คำประกาศเทวดาเมื่อครั้งนั้นให้สำนวนใด ยังไม่พบข้อมูล พบแต่คำประกาศเทวดาพระธาตุ นครศรีธรรมราช เมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชบุรุษพนักงานเชิญเครื่องราชสักการะไปอุทิศถวาย พระบรมธาตุเจดีย์ เมืองนครศรีธรรมราช เนื่องใน พระราชพิธีบรมราชาภิเษก ที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ได้ทรงรวบรวมเอาไว้ใน “ประกาศ พระราชพิธี เล่ม ๒” กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๐ ดังได้คัดลอกมาไว้ต่อไปนี้ (คงอักษรตามต้นฉบับ)

“ประกาศเทวดาพระธาตุนครศรีธรรมราช ข้าแต่เทพยดาเจ้าทั้งหลาย มีอมรมหิทธินิยายประจำรักษา ซึ่งพระบรมธาตุ นครศรีธรรมราชบุรพาสถิต เปนประธาน สถาวรประดิษฐานอยู่ในภพโลกแหล่งนี้เป็นต้น เปนที่เคารพ เพื่อผดุงผลเจริญคุณประวัติดี ยังศรัทธาฐานุสรณธรรมบำรุง จิตรให้เลื่อมใส ในพระพุทธศาสนาให้ปรากฏ กำหนดเทพย โดยตำแหน่งเนาวิธียาอยู่เนื่องนิตย์ อีกเทพยพิทักษ์ ทุกสถานทิศทั่วมณฑล ตำบลประเทศเขตครอบขอบนิคม ความขันธสีมา จบทั่วพระราชอาณาจักร บรรดาเทพย สิ่งสถิตทุกสำนักพนัศพนมเนินอรัญราวไพร ภูมิพฤษไศล สิบรชั้นธรรมาภาส ทิพรตันพินามาศทุกหมู่อมรสรรค์ ขึ้นกามาพจรภพจบพรหมโลกตลอดพื้นสุธาวาส จงเสียดิพยโสตรสดับคำประกาศประกอบในธรรมสุจริต ด้วยบัดนี้บรมบพิตรพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงคุณ อันประเสริฐยิ่งอนเนกมหันต์ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ณ กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยา มหาดนครราชสีมา ทรงบริหารบำรุงรัฐสยามพิภพ

สืบสันตติพงษ์ สมององค์สมเด็จพระบรมชนกาธิราช
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จสวรรคตคืบสู่ทิพย์โลก
โดยนิยามกำหนด บัดนี้พระบาทผู้เป็นพระบรมเอกอรรคม
หาราชปิยารส เสด็จดำรงรับรัชทายาท เปนใหญ่
ในสยามภพ จบประเทศเขตพระราชอาณาประวัติ
ทรงพระกมลประสาทโสมนัสยิ่งด้วยพระราชครุฑา
ตั้งพระไทยอุปถัมภ์ภพพุทธศาสนา แลบำรุงราชอาณาจักร
เปนต้น ทรงพระเมตตาเพื่อแผ่แก่ชาวชนทุกชนิดชาติแล
ศาสนา มีสมณะพราหมณาเปนอาทิ แลพระบาท
ทรงพระดำริห์โดยพระราชปณินาการ มารพระบัณฑูร
สุรสิงหนาทดำรงเสนาบดีเกล้าฯ โปรดให้ข้าพระพุทธเจ้า
ราชบุรุษผู้พนักงาน เชิญพุทธบรรณาการมาบูชาซึ่ง
พระบรมธาตุ อันประดิษฐานเนาในนครศรีธรรมราชครั้งนี้
เปนพุทธาธิคุณพลีโลกุตระประโยชน์ ขอเทพยทั้งหลาย
จงปราโมทย์ภิรมย์รับ ส่วนกุศลซึ่งทรงพระราชอุทิศ
แล้วจงตั้งกมลมีไมตรีจิตรับบำรุงรักษา พระบาทสมเด็จพระ
พระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมยุฎาเกล้าเจ้าอยู่หัว
ให้ทรงพระเกษมสุขสมบุญสบายพระราชฤทธิไทย ขอให้
ทรงเจริญพระชนมายุยืนยง ดำรงราชไมตรีราชอิปดิ์
พัฒนาการ อนึ่งขอเทพยดาเจ้าจงอภิบาลพระบรม
ราชวงษานูวงศ์จงตลอดทั่วข้าทูลลอองธุลีพระบาท
ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน พร้อมทั้งไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน สิ้นทั้ง
สมณะชีพรามณจารย์ ตลอดทั่วทั้งสรรพพาหนะยาน
อเนกนิกรสัตว์ชาติ ให้พ้นภัยบาราศสรรพพิบัติอุปัทวทุกข
ทุกประการ ด้วยอำนาจพุทธาภิวัตน์ไตรยาธิคุณนิหาร
แลอานุภาพเทพยบำรุงรักษา ให้อยู่เย็นเป็นสุขมสุขา
ผาสุกสิ้นด้วยกัน ทั้งพระมหานครราชสถานมณฑล
รอบขอบเขตชั้นธสีมา โดยนัยประกาศแก่เทพยเจ้า
ดุจพรรณนามาฉะนี้”

หลังจากประกาศเทวดา ในเวลา ๑๗.๑๔ น.
ประธานสงฆ์จุดเทียนชัย ประโคมฆ้องชัยดุริยางค์
พระสงฆ์ ๓๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว จะได้ผลัด
เปลี่ยนกันสวดภาณวารต่อไปจนตลอดรุ่ง

วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เวลา ๑๐ น.
ข้าหลวงประจำจังหวัดไปยังพิธีมณฑล จุดธูปเทียน
เครื่องนมัสการ สมาทานศีลแล้วประธานสงฆ์ดับเทียนชัย
เจือน้ำพระพุทธมนต์ลงไปในน้ำอภิเชกแล้วข้าราชการ
ช่วยกันประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์ ๓๐ รูป ฉ้นเสร็จแล้ว
ข้าหลวงประจำจังหวัดประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์
อนุโมทนา เวลา ๑๒.๐๐ น. ตั้งบายศรีเวียนเทียน สมโภช
น้ำอภิเชกเสร็จแล้วข้าหลวงประจำจังหวัดจัดข้าราชการ
เชิญน้ำอภิเชกนั้น ไปยังกระทรวงมหาดไทย เพื่อนำส่ง
สำนักพระราชวัง ก่อนวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๓

สำหรับแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๖ แหล่งนี้
ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) เคยใช้เป็นน้ำอภิเชก
และน้ำพระพุทธมนต์ในพระราชพิธีต่างๆ ดังนี้

๑. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๓
๒. พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐*
๓. พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๒๕๔๒
๔. พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๒๕๕๐
๕. พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๒๕๕๔

* ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐ ปรากฏว่ามีการปลีกรรม
แหล่งน้ำจากน้ำตกพรหมโลกเพิ่มอีก ๑ แหล่งจากเดิม
๖ เป็น ๗ และการพระราชพิธีคราวถัดไปได้กลับไปใช้
๖ แหล่งตามเดิม ดังจะได้กล่าวไว้ในแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์
อื่นๆ ต่อไปฉบับหน้า